

**V SEMINARIUM POLSKIEJ MYŚLI PEDAGOGICZNEJ:
*EKSTERMINACJA I CIERPIENIE POLSKICH DZIECI
POD OKUPACJĄ NIEMIECKĄ (1939–1945),
KRAKÓW, 31 MAJA 2019 ROKU***

Cykliczne już V Seminarium Polskiej Myśli Pedagogicznej odbyło się 31 maja 2019 roku. Tym razem tematem obrad była *Eksterminacja i cierpienie polskich dzieci pod okupacją niemiecką (1939–1945)*, stąd, oprócz pedagogów, spotkanie zgromadziło również historyków, pracowników muzeów i pracowników Instytutu Pamięci Narodowej. Jak stwierdziła inicjatorka seminariów, Kierownik Zakładu Pedagogiki Szkoły Wyższej i Polskiej Myśli Pedagogicznej Instytutu Pedagogiki Uniwersytetu Jagiellońskiego prof. dr hab. Janina Kostkiewicz: *Los polskiego dziecka w tak nieodległej historycznie przeszłości nie powinien pozostawać „obszarem mało znanym”, szczególnie dla pedagogów*. Otwierając seminarium, profesor podkreśliła, że wojna totalna Niemiec wobec Polski była wojną wymierzoną także przeciw biologicznej tkance naszego narodu, a planowa i systematyczna akcja germanizacyjna w okrutny sposób dotyczyła polskich dzieci. Dziekan Wydziału Filozoficznego UJ prof. dr hab. Jarosław Górniak, wygłaszając słowo na otwarcie seminarium, zaznaczył, że analiza sytuacji dzieci w warunkach głębokiej traumy to ważny pedagogicznie obiekt badań.

Obrady z udziałem znamienitych gości, znawców problematyki, pełne faktów, liczb, dat i danych historycznych zostały podzielone na cztery sesje. Pierwszej z nich, poświęconej głównym niemieckim ośrodkom zbrodni i akcjom germanizacyjnym wobec polskich dzieci, przewodniczyli gospodarze seminarium i dr hab. Ryszard Skrzyniarz, prof. KUL. Obrady rozpoczęły pracujące w Archiwum IPN w Warszawie mgr Ilona Kulińska-Sembrat i mgr Dorota Grzechocińska, przedstawiając losy dzieci w czasie II wojny światowej w świetle dokumentacji po byłej Głównej Komisji Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu. Jak zaznaczały, z około 200 tys. dzieci wywiezionych w celu germanizacji do kraju powróciło maksymalnie 10–15% z nich. O losie polskich dzieci w okupowanych przez aliantów Niemczech w latach 1945–1950 mówił dr hab. Andrzej Ryk, prof. UP. Następnie historyk dr Beata Kozaczyńska (UPH Siedlce) przedstawiła referat pt.: *Gdy zabrakło lez... Tragizm losu polskich dzieci wysiedlonych z Zamojszczyzny (1942–1943)*. Kontynuując temat dzieci Zamojszczyzny,

o ich losie na Majdanku w świetle akt archiwalnych i relacji opowiadali badacze z Lublina – mgr Magdalena Gajderowicz i dr hab. Ryszard Skrzyniarz, prof. KUL. W kolejnym dwugłosie wystąpili mgr Krzysztof Ledniowski i dr hab. Beata Gola, prof. UJ, przedstawiając niemiecki obóz dla małoletnich Polaków w Łodzi przy ul. Przemysłowej wraz z jego filią w Dzierżąnej oraz niemieckim obozem rasowym w Łodzi przy ul. Spornej.

Druga sesja, podczas której kontynuowany był temat głównych niemieckich ośrodków zbrodni i akcji przeciw polskim dzieciom, prowadzona była przez dr Aldonę Molesztak i profesora Andrzeja Ryka. Autorka wielu znanych książek poświęconych ofiarom Auschwitz i emerytowany pracownik Muzeum Auschwitz mgr Helena Kubica przedstawiła obszernie temat *Dzieci i młodzież narodowości polskiej w KL Auschwitz*. Z kolei dr Danuta Drywa z Muzeum Stutthof w wystąpieniu zatytułowanym *Niemiecki nazistowski obóz koncentracyjny i zagłady 1939–1945* mówiła o germanizacji dzieci i młodzieży polskiej na Pomorzu Gdańskim z uwzględnieniem roli KL Stutthof. O eksterminacji młodocianych harcerek i harcerzy na ziemiach polskich w okresie okupacji niemieckiej opowiedział prof. zw. dr hab. Adam Massalski (UJK Kielce), przewodniczący Związku Harcerstwa Polskiego w latach 2007–2013, który podkreślił, że konsekwencją działań eksterminacyjnych było pozbawienie Polski przyszłych elit – właśnie harcerzy i harcerek. Autor referatu podkreślił, że większość harcerek, które poległy, było łączniczkami i sanitariuszkami. Wystąpienie dr Aldony Molesztak (UKW Bydgoszcz) dotyczyło sytuacji dzieci w niemieckim obozie w Potulicach i Smukale przedstawionej na podstawie opowieści więźniarek.

Trzecią sesję – którą prowadzili prof. J. Kostkiewicz i prof. A. Massalski – zatytułowaną *Świadkowie, więźniowie, ofiary – niemiecka zbrodnia totalna*, rozpoczęła Ph. D. Hanna K. Ulatowska (professor in Communication Disorders University of Texas at Dallas, School of Behavioral and Brain Sciences Callier Center of Communication Disorder), jako dziecko przebywająca w obozie KL Auschwitz. W wytworach dzieci (np. wierszach, wspomnieniach) – byłych więźniów obozu – dostrzegła sposób przedstawiania bolesnych doświadczeń, ale i ich drogę do poszukiwania zapomnienia o traumatycznej przeszłości w przebaczeniu. Z kolei dr Andrzej Kołakowski (UG), mówiąc o zbrodniach niemieckich na dzieciach polskich w świetle akt procesowych, zwrócił uwagę, że za popełnione zbrodnie odpowiada ówczesne państwo niemieckie. Następnie dr hab. Marek Rembierz (UŚ Cieszyn), poruszając temat nazistowskiej zbrodni totalnej, rozważał antropologiczno-pedagogiczne aspekty eksterminacji i zawłaszczania dzieci, zaznaczając, że zbrodnie przeciw ludzkości to również temat ważny dla pedagogów.

Ostatnia, czwarta sesja seminarium, prowadzona przez dr hab. Małgorzatę Michel, prof. UJ, poświęcona była cierpieniu dzieci polskich pod okupacją niemiecką (1939–1945). Rozpoczęły ją dr hab. Beata Gola, prof. UJ, oraz dr hab. Dorota Pauluk, prof. UJ, ukazując obraz cierpienia dzieci w Auschwitz poprzez ich wyniszczenie biologiczne i psychiczne. Następnie profesor Małgorzata Michel

wystąpiła z tematem: *Eksodus polskich dzieci z niemieckich obozów pracy i aktywność młodzieży w obozie przejściowym w Monachium. Polska Chorągiew Zachodnia założona przez Harcmistrza Władysława Śmiałka i jej rola w prostowaniu losów wojennych sierot*. W kolejnym wystąpieniu dr Dawid Wieczorek z Krakowa mówił o niemieckim obozie przejściowym dla dzieci polskich w Kaliszu. Ostatnie wystąpienie, podsumowujące temat niemieckiej polityki eksterminacji i germanizacji polskich dzieci w czasie II wojny światowej, należało do organizatorki spotkania prof. J. Kostkiewicz.

Gospodyni seminarium, żegnając uczestników, powiadomiła, że jego pokłosiem będzie planowana w Wydawnictwie Uniwersytetu Jagiellońskiego monografia w języku angielskim, która zostanie zamieszczona w bazie i dystrybucji Columbia University Press. Jednocześnie tożsama publikacja będzie dostępna w języku polskim w wersji elektronicznej w Repozytorium UJ.

Warto dodać, że dzień wcześniej, 30 maja 2019 r., w Instytucie Pedagogiki UJ odbyło się spotkanie warsztatowe: *W kierunku pedagogiki pamięci*, którego pomysłodawczynią była dr hab. Dorota Pauluk, prof. UJ. Głównymi gośćmi warsztatów byli: płk Bogdan Bartnikowski oraz prof. Hanna Ulatowska, którzy jako dzieci byli więźniami KL Auschwitz-Birkenau. Pułkownik B. Bartnikowski, pilot, dziennikarz, autor książki *Dzieciństwo w pasiakach* (1969), wspominał powstanie warszawskie, wywiezienie do Auschwitz i szereg obozowych przeżyć. Profesor Hanna Ulatowska mówiła natomiast o mentalnej reprezentacji doświadczeń Auschwitz z perspektywy ocalałych dzieci i dorosłych. Studenci pedagogiki uczestniczyli również w warsztatach pt.: *Pamiętając o doświadczeniach bohaterów z przeszłości w kierunku lepszej przyszłości*, prowadzonych przez mgr Annę Stańczyk z Działu Projektów Międzynarodowego Centrum Edukacji o Auschwitz i Holokauście z Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau.

Podczas drugiej wojny światowej dzieci grabione były z dzieciństwa, dokonywano zbrodni na tożsamości, na ludzkiej godności. Bezmiaru i ogromu cierpienia najmłodszych ofiar niemieckiego terroru nie da się opisać, ale dopóki o tym mówimy, dopóty trwa pamięć o tych, o których winniśmy pamiętać już zawsze.

DOROTA PAULUK

ORCID: 0000-0001-5882-0413

BEATA GOŁA

ORCID: 0000-0002-8039-9562

Kraków